

Палітыка краін Эўразьвязу ў газазабесьпячэныні

Аляксандар Стральцоў-Карвацкі

Напачатку неабходна акрэсльць зыходныя ўмовы, што былі пакладзеныя ў аснову дадзенага разважанья. Фундамэнтальнай умоваю зьяўляеца факт, што агульной палітыкі ЭЗ у дадзенай галіне не існуе, дакладней існуюць агульныя й выключна рэкамэндацыйныя крытэрыі набыцця й дыстыбуцыі газу, у той жа час не вызначана, ці павінна адна краіна ЭЗ пры забесьпячэныні сваіх патрэбай прымату пад увагу інтэрэсы іншай краіны. У гэтых дакумэнтах не апісваеца сытуацыя палітычнага выкарыстання факту валоданьня энэргарэсурсам для ціску на іншыя краіны. Таму дэ-факта мы маем дачыненіне з мнóstvam нацыянальных палітык краін ЭЗ, а не з супольнай палітыкай ЭЗ, што й адлюстравана ў называе дадзенага рэфэрату.

Другім зыходным момантам, які неабходна заўважыць, ёсьць падзел краін ЭЗ на дзіве асноўныя катэгорыі: краіны-спажыўцы й краіны транзыту. Апошняя, вядома, таксама зьяўляеца і спажыўцамі, але асноўным сродкам абароны сваёй канкурэнтназдольнасці для іх ёсьць маніпуляваньне ўмовамі транзыту праз сваю тэрыторыю. Сярод гэтых умоваў – тэхнічныя магчымасці, валоданьне альбо збалансаваная прыватызацыя ўласных газапровадаў, кошты транзыту й, што ня менш важна, барацьба супраць паўставаньня канкурэнтных шляхоў транзыту.

Асаблівасць апошняй групы краін прайяўляеца ў тым, што яны ў большай ступені, чым краіны “старой Эўропы”, залежныя ад расейскага газу. Таму рэальны геапалітычны падзел Эўропы на “старую” й “новую” мае істотную энэргетычную складовую частку. Дадатковым момантам зьяўляеца й дастаткова моцная, хоць меншая, чым у выпадку краін Міжмор’я, залежнасць “старой Эўропы” ад таго ж расейскага газу. У выніку мы атрымліваем сытуацыю з трывма асноўнымі гульцамі:

- старыя краіны ЭЗ (спажыўцы);

- новыя краіны ЭЗ (краіны транзыту), Украіна і Беларусь, іншымі словамі “Міжмор’е”;
- Расея, Альжыр і Нарвэгія (пастаўшчыкі).

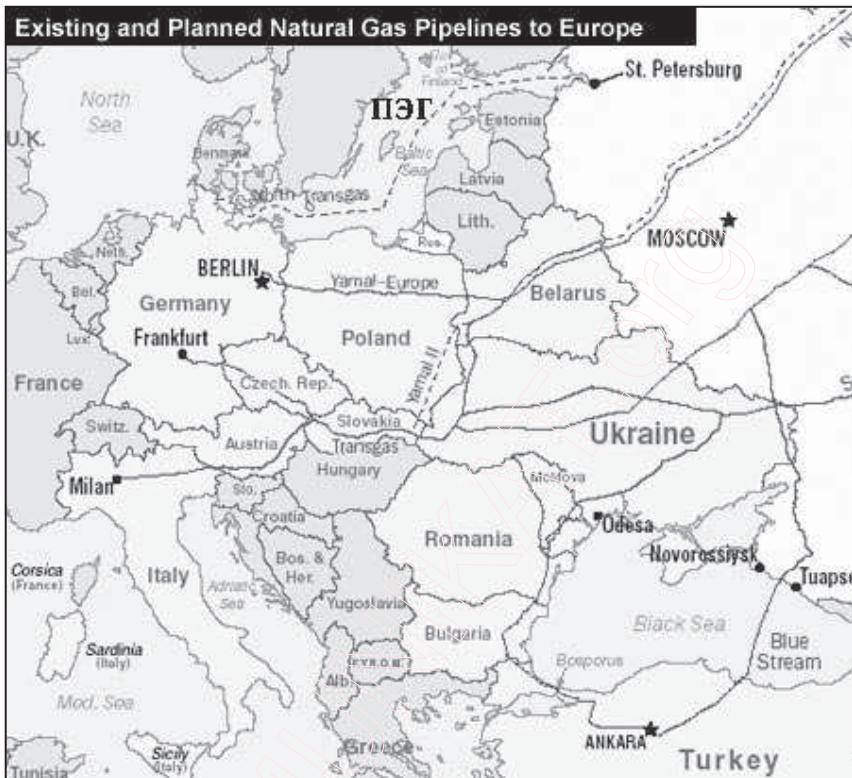
Для краін Міжмор’я найбольш важнай зьнешняй велічынёю ёсьць стасункі паміж старымі краінамі ЭЗ і Расеяй, і ўлік імі, альбо яго адсутнасць, інтэрэсаў краін Міжмор’я. Разгледзім ситуацыю з кожным з узгаданых суб’ектаў.

Расея

Успрыманьне Pacei самой сябе адрозніваецца ад того, як яе разумее Эўропа й, магчыма, мы. Расея самавызначаецца як глябальны гулец. Яна адыгрывае шмат роляў: галоўнага пастаўшчыка, адной з галоўных транзытных тэрыторыяў, чальца Вялікай Васьмёркі, дзе шмат якія са згаданых пытаньняў абмяркоўваюцца. Таму Расея заўжды арыентуецца на стратэгічную перспектыву й выступае за пашырэнне фармату Вялікай Васьмёркі на Кітай, Карэю, Індью й Бразылію. Любое патрабаваньне краін Міжмор’я інтэрпрэтуюцца Расеяй, дзякуючы яе шырокім міжнародным контактам, як спэкулятыўнае ў сувязі з захаваннем энергетычнай бяспекі.

Натуральным жаданьнем Pacei ёсьць жаданьне пазбыцца “транзытнай манаполіі” Украіны, бо 80% экспартнага газу ідзе праз неё. Вось што кажа на гэты конт Віктар Хрысьценка, міністра прамысловасці й энергетыкі Pacei: “Мы павінны мець выбар у шляхах дастаўкі. У гэтым сэнсе Паўночна-Эўрапейскі Газапровад (ПЭГ, гл. мал.1) уяўляе сабой рэальную мажлівасць дывэрсыфікацыі паставак расейскага газу. Мы павінны спрадзіць схемы транзыту праз надзейныя транзытныя тэрыторыі альбо экстратэрэйтарыяльныя зоны ў будучыні... Эканамічнае й палітычнае значэнне энергарэсурсаў часта немажліва падзяліць. Што нам не падабаецца сёньня, то гэта спробы палітызацыі працэсу пастаноўкі энергетычных проблемаў. Рашэнні павінны быць абсолютна прагматычныя, з захаваннем падпісаных пагадненняў, згодна са стандартнай эканамічнай практикаю. З палітычнымі спэкуляцыямі павінна быць скончана.”

Мал. 1. Існуючыя і плянуемыя газапровады ў Эўропу

Краіны Міжморра

Сярод краін Міжмор'я ключавую ролю для сітуацыі Беларусі адагрывае Польшча. На лініі Москва – Бэрлін ня можа быць дзъюх палітык, а толькі адна. Таму вельмі важна ведаць сёньняшнюю пазыцію Польшчы. Польскія палітыкі падазраюць Бэрлін і Москву ў антыпольскай кансьпірацыі. Польскія ўлады клапоціць будаўніцтва Паўночна-Эўрапейскага Газапроваду. Пляны будаваць такі газапровад у абыход Польшчы былі ўспрынітая як абраза. Трэба адзначыць, што ідэя будаўніцтва дадзенага газапроваду съведчыць пра істотную зьмену геапалітычнай сітуацыі ў Цэнтральнай Эўропе хаця б таму,

што ён ставіць у аднолькавую пазыцью й Польшчу й прамаскоўскую Беларусь. Ян Марыя Ракіта запатрабаваў, каб пытаньне газапроваду было ўнесенае ў парадак дня перамоваў паміж Расеяй і ЭЗ. Польша таксама заклікала Нямеччыну й Расею адмовіцца ад будаўніцтва ПЭГ, запрапанаваўшы праект газапроваду “Бурштын”, які прайшоў бы праз тэрыторыі Латвіі, Літвы й Польшчы й быў бы ў некалькі разоў таньнейшы за ПЭГ.

На гэта нямецкі экспэрт Бэрлінскага Фонду Навукі й Палітыкі сп. Кай-Олаф Лянг адказаў наступным чынам: “Шансы альтэрнатыўнага шляху для ПЭГ мізэрны”.

Знаходзячыся з візытам у Бэрліне прэзыдэнт РП Лех Качыньскі запрапанаваў стварэньне новага альянсу паміж ЭЗ і НАТА, зъместам якога была б энергетыка. Краіны-чальцы паводле Качыньскага працягвалі б купляць газ у Расеі, але дамаўляліся б па пытаньнях узаемнай энергетычнай бяспекі.

Яшчэ адну прапанову Польша падала на Эўрапейскі Сэміт па Энергіі, які адбыўся ў красавіку 2006 г. у Брусэлі. У абгрунтаваныні пропановы заўважаецца, што “Газпрам” з'яўляецца дзяржаўнай манаполіяй і уяўляе пагрозу для эўрапейскай энергабяспекі. Як прыклад прыводзіцца газавы канфлікт паміж Расеяй і Беларусью 2004 г.

Пазыцыя балтыйскіх краін была выказана Балтыйскай Асамблéяй у каstryчніку 2005 г. Балтыйская Асамблéя прыняла супольную дэкларацыю, скіраваную супраць плянаў будаўніцтва ПЭГ, з прычыны таго, што такі газапровад зыніжае энергабяспеку й экалягічную сітуацыю балтыйскіх краін. Прэзыдэнт ЛР Вальдас Адамкус сказаў, што ідэя “правядзення ПЭГ па дне Балтыкі, а не па тэрыторыі балтыйскіх краін, паказвае поўны брак разумення канцепцыі дабрасуседzkіх стасункаў паміж Нямеччынай і сяброўскімі краінамі – чальцамі ЭЗ”, на што былы канцлер Нямеччыны Шродэр вельмі рэзка адказаў, што “камэнтар Адамкуса неабгрунтаваны ані паводле формы, ані паводле зьместу”.

Трэба адзначыць, што пазыцыя краін Міжмор’я не засталася незаўважанай у съвеце. Гэтак галоўны эканаміст Міжнароднай Агенцыі па Энергіі (IEA) Фэйс Байрол сказаў: “Мы разумеем пазыцыю Польшчы па дадзеным пытаньні. З польскага пункту гледжанья больш

выгодна заставаца краінай транзыту. Мы абвяргаем аргумэнт, што дзякуючы новаму газапроваду пастваўкі газу ў Польшчу будуць больш надзейнымі, да таго ж ПЭГ зробіць Нямеччыну яшчэ больш залежнай ад паставак расейскага газу”.

Старыя краіны ЭЗ

Нельга сказаць, што ЭЗ абсолютна не хвалюе залежнасць ад расейскага газу й што ў Брусаўскім зусім няма разумення палітычных каранёў гэтай праблемы. Пра адваротнае съведчыць хаця б частата зьяўленення энэргапытанняў у парадку дня найвышэйших грэміяў ЭЗ. Да таго ж са зьяўленнем сярод чальцоў ЭЗ краін Міжмор’я ёсьць каму на гэтых грэміях падобныя пытанні ўздымаць.

Некаторыя старыя краіны ЭЗ думаюць пра дывэрсыфікацыя паставаўшчыкоў газу, а таксама формы паставак. Андрыс Піебалгс (прадстаўнік Латвіі), камісар Эўракамісіі па энэргетыцы сказаў, што некаторыя краіны ЭЗ пачалі размовы з Катарам, Анголай і Нігерыйя аб паставках скропленага (вадкага) газу ў эўрапейскія тэрміналы. Паводле Піебалгса “скроплены прыродны газ дае нам больш гнуткасці. Катар будзе вялікім гульцом і мае намер паставляць газ морам. Таксама ёсьць Нігерыйя і Ангола. Гэта цалкам зъменіць ситуацыю й гэта можа быць зрэалізавана”. Піебалгс таксама дадаў, што “нядавунія крызисы з Украінай і Грузіяй паказалі ня толькі ўнутраную слабасць расейскага энэргетычнага сектару, але й брак каардынацыі паміж чальцамі ЭЗ у выпадку кароткатэрміновага спынення паставак з Pacei”.

Тым ня менш, у сакавіку 2006 г. у часе эўрапейскіх кансультаций па энэргетыцы Расея займала цэнтральнае месца. ЭЗ заклікаў сваіх чальцоў падпісаць энэргетычны пакт з Москвой, супраць якога адкрыта выступіла толькі Польшча, якая запрапанавала плян забесьпячэння энэргабяспекі, які б выключаў Расею з кансультаций. На гэта Хасэ Мануэль Бароса, старшыня Эўракамісіі сказаў: “Мы ўзаемазалежныя. Калі нам патрэбная плынь энэргіі з Pacei, а менавіта газ, я веру, што ў гэтым ёсьць інтэрэс Pacei, каб мець стабільны рынак і стабільныя адносіны з такім важным спажыўцом, як ЭЗ”.

Але паколькі ў ЭЗ няма супольнай энэргетычнай палітыкі, кан-

тракты на паставаку заключаюцца на білятэральным узроўні. Польскі ж плян, пропанаваны прэм'ер-міністрам Казімежам Марцінкевічам прадугледжваў наступнае:

- шматбаковыя гарантыві ў галіне энергабяспекі, у рамках якіх удзельнікі забавязаныя аказваць дапамогу адзін аднаму ў выпадку крываісных сітуацый;
- супольныя інвестыцыі ў інфраструктуру могуць быць рэалізаваныя выключна удзельнікамі пагаднення;
- удзельнікі пагаднення мусяць клапаціцца пра дывэрсыфікацыя паставак і транспорту энергарэсурсаў;
- пагадненне адкрытае толькі для чальцоў ЭЭ і НАТА, што аўтаматычна выключае Расею.

Польшча таксама пачала лёбінг на карысць далучэння Украіны да НАТА ў выглядзе “пляну дзеяньняў на карысць уступлення” дзеля таго, каб Украіна мела мажлівасць далучыцца й да энергетычнай ініцыятывы.

На гэта Кацінка Барыш, экспэрт лёнданскага Цэнтра Эўрапейскіх Рэформаў адказала: “Усе вы павінны паглядзець, які вялікі аб’ём энергарэсурсаў паставяцца ў Эўропу Расеі, гэта сьведчыць пра тое, што вы ня можаце выключыць Расею, і польскі погляд на сітуацыю здаецца не зусім аб’ектыўным”.

Але Андрый Піебалгс съцвердзіў, што “Эўропа павінна скараціць сваю залежнасць ад расейскага газу да 25%, а таксама займацца актыўным пошукам паставак газу з Казахстану й басейну Каспійскага мора”. У кульоарах брусяльскага саміту Піебалгс таксама съцвердзіў, што на яго думку “Расея будзе пасъядоўна рэалізоўваць ідэю будаўніцтва ПЭГ у абыход Польшчы. Казахам жа патрэбная нашая палітычная падтрымка й мы зробім усё, што ў нашых сілах, каб дапамагчы ім”.

Піебалгс таксама пропанаваў ідэю т. зв. “агульнаэўрапейскага энергетычнага регулятара”, пры функцыянаванні якога краіны ЭЭ павінны быті б ліквідаваны бар'еры ў энергетычным рынку паміж сабой, і даваў бы мажлівасць прымусіць энергетычныя кампаніі разьвіваць трансмежавую сетку эўрапейскіх газапровадаў. Эўракамісія ў прынцыпе пагадзілася з тым, што “такія вузкія месцы існуюць, і яны

Мал. 2. Краіны (вылучаныя цёмным), якія маглі б далучыцца да Цэнтральна-Эўрапейскай Энергетычнай Ініцыятывы (ЦЭІ)

дазваляюць утрымліваць манапалістам сваю пазыцыю". Але многія нацыянальныя ўрады баяцца "рэгулятара". Так Канцлер Аўстрый

Вольфганг Шусэль заявіў: “гэты рэгулятар створыць новую супэр-бюракрату”. Салідарна з Шусэлем выступіў і намесынік міністра эканомікі Нямеччыны Гэорг-Вільгэльм Адамовіч. У рэшце рэшт міністры падпісалі заключную дэкларацыю, у якой съцвярджаеца, што “павінна захоўвацца усеагульная павага да дзяржаўнага суверэнітэту над першаснымі энэргетычнымі рэсурсамі”, а таксама “поўны суверэнітэт краін-чальцоў над выбарам кампанэнтаў энэргазабесьпячэння”.

Высновы

Ключавым пытаньнем сёньняшняй эўрапейскай палітыкі зьяўляецца наступнае: Ці мае Эўропа супольную палітыку ў галіне забесьпячэння энэргіі? Адказ дакладчыка будзе: не. Згодна з такім адказам, мы ня можам разглядзеца ЭЗ як адзінае цэлае, але толькі як поле гульні, на якім дзейнічаюць трох груп гульцоў: краіны-пастваўшчыкі, краіны-спажыўцы й краіны транзыту. На функцыянальны падзел накладаецца падзел геапалітычны. Краінамі спажыўцамі зьяўляюцца старыя краіны ЭЗ, краінамі пастваўшчыкамі – краіны з-за мяжы ЭЗ, а краінамі транзыту – у асноўным новыя чальцы ЭЗ, а таксама Украіна й Беларусь. Фактычна можна казаць аб рэальнім геапалітычным адраджэнні Міжмор’я. Усе ўдзельнікі гуляюць на палітычным полі ЭЗ, а краіны, якія ня маюць там афіцыйнага статусу, маюць магутных патронаў, якім для Расеі ёсьць Нямеччына.

Трэба адзначыць, што рэальная сітуацыя ў ЭЗ пярэчыць яго ўласным палітычным устаноўкам, якія зацверджаныя ў якасці мэтаў у Агульной Замежнай Палітыцы й Палітыцы Бяспекі, як напрыклад:

- захоўваць агульныя каштоўнасці, фундамэнтальныя інтэрэсы й незалежнасць звязу;
- узмацняць бяспеку звязу ў краін-чальцоў усімі мажлівымі шляхамі.

Калі ж новыя чальцы ЭЗ аказваюцца ў ролі “папялушак”, тады ўзынікае найлепшы момант, каб падумаць над ідэяй Цэнтральна-Эўрапейскай Энэргетычнай Ініцыятывы (гл. мал.2), да якой павінны

былі б далучыцца таксама Украіна й Беларусь. Мэтай ЦЭІ была б выпрацоўка супольных захадаў краін-удзельнікаў для забесьпячэння ўласнай энергетычнай бяспекі.

KAMUNIKAT.org